




SPROGMUSEET

Redaktør: Ole Stig Andersen



Cooler Songs Downloaden – om engelsk påvirkning af dansk og tysk

Af Ken Farø and Henrik Gottlieb 5. januar 2012 • I kategorien Ord •   

Dette forskningsprojekt blev første gang offentliggjort på Folkeuniversitetet i København i 2009, hvor deltagerne fik lejlighed til at diskutere og kommentere vores ideer og foreløbige undersøgelser. Titlen er inspireret af en tysk fildelingsside på internettet, som altså indeholder hele 3 ud af 3 mulige anglicismer.

Når man møder et nyt fremmedsprog, kan man studse over at de engelske låneord i det pågældende sprog ikke er de samme som dem man kender fra sit eget sprog. For eksempel finder man ikke *Weekend* på tysk (men *Wochenende*, med samme funktion), mens anglicismen 'weekend' blev optaget uændret i dansk allerede før 1930. Men også 'Wochenende' er en anglicisme: et såkaldt oversættelseslån (se Tabel 2, kategori 3). Svensk har til gengæld den nordiske glose 'helg'. På tysk finder man fx heller ikke det danske it-ord *printe*, der på tysk hedder (*aus*)*drucken*. Når tyske børn spiser *Zuckerwatte*, fortærer danske poder *candyfloss*. Omvendt springer det i øjnene, første gang man i en tysk sammenhæng møder et ord som *Airline* (altså 'flyselskab'): "Neuer Chef der Airline: Lufthansas Kronprinzen-Konflikt". Det gør det også, når ordet er delvist indarbejdet, fx med hensyn til stavemåde, som i *Hurrikan*, der er det tyske ord for *orkan* (efter engelsk *hurricane*).



Tysktalende med kendskab til dansk har tit oplevelsen af at dansk optager flere anglicismer, altså lån fra engelsk, end tysk gør. Som vi senere skal se, peger flere forhold dog på at det snarere kunne forholde sig modsat. Men der er mange metodiske vanskeligheder forbundet med at vurdere den slags generelle påstande, og en del af pointen med denne artikel er netop at sådan nogle formodninger hverken kan be- eller afkræftes uden omfattende delundersøgelser, som igen kræver nogle mellemregninger.

På Københavns Universitet er et nyt forskningsprojekt derfor blevet søsat, hvis hovedformål netop er at undersøge dette grundlæggende spørgsmål solidt og videnskabeligt.

I denne artikel vil vi nøjes med at kaste et blik på *hvad* det er vi undersøger og *hvordan* vi gør det, samt pege på nogle foreløbige resultater.

Vi kan her derfor i sagens natur ikke give noget endeligt svar på det spørgsmål som i sidste ende ligger til grund for dette projekt, nemlig hvilket sprog der er mest påvirket af engelsk: dansk eller tysk. Men vi kan forhåbentlig fortælle et og andet interessant og skærpe appetitten på det vi er ved at undersøge. Og vi kan også skitserer tendensen i disse år ud fra vores undersøgelser.

Hvad er en anglicisme?

For snart hundrede år siden gav [Otto Jespersen](#) (1915) denne bramfri definition på vores problemstilling i Salmonsens Konversationsleksikon:

Anglicisme. Overførelse af en eller anden Ejendommelighed ved det eng. Sprog paa andre Sprog. Saadanne forekommer i meget stort Antal, dels i daarlige Oversættelser fra Engelsk, dels og især i det daglige Omgangssprog hos Fremmede, der er bosatte i England ell. Nordamerika.

Modsat Jespersens rummelige definition har – som vi senere skal se – andre europæiske sprogforskere foretrukket en mere snæver tilgang til begrebet. Men hvis man fx kun fokuserer på let genkendelige enkeltord af typen *benchmarking*, kradser man bare i overfladen af fænomenet 'engelsk påvirkning af andre sprog'. For at få en mere dybtgående viden om forholdene i tysk og dansk har vi derfor valgt at arbejde ud fra en mere omfattende definition af 'anglicisme', nemlig: *ethvert sprogligt fænomen som stammer fra eller stimuleres af engelsk og som optræder i kommunikationen på et andet sprog*.

Trods denne definition er det ikke altid let at afgøre om noget er en anglicisme eller ej. Dels kan man som 'anglicismejæger' overse forekomster; fx er mange danskere ikke klar over at velkendte udtryk som *have en skrueløs* eller *i fuldt sving* stammer fra engelsk. Herudover kan man se spøgelser ved højlys dag og fx tro at *intet nyt under solen* er oversat fra engelsk *nothing new under the sun* – som jo stammer fra Bibelen, hvis oprindelse som bekendt ikke er engelsk, men derimod aramæisk, hebraisk og græsk.

Opgaven kræver altså lige dele omhu og kritik. I en kontrastiv (dansk-tysk) sammenhæng som denne er det derfor



Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærer: Tosprogede børn bliver sprogligt forsoemt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand — hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sprog-museet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Ord'

Behövs ett nytt pronomen?
Ordbog over det danske Sprog
Sociologisk leksikon
'Ord-magi' som teknisk term?

Nye kommentarer

Maj-Britt Kent Hansen til 1
Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
william fich til Jødiske efternavne
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
Herluf Hansen til Ded borjnholmska måled
Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

afgørende at flere forskere sammen undersøger det tyske og det danske materiale, så man sikrer sig et stabilt vurderingsgrundlag gennem hele undersøgelsen.

Anglicisering

En sammenligning af sprogforskeres – herunder ordbogsredaktørers – optællinger af låneord fra engelsk viser at der både i dansk og tysk har været en konstant vækst siden slutningen af 1700-tallet, da man for første gang blev opmærksom på de engelske lån som man dengang fik ind i sproget, ofte via fransk. I tabel 1 kan vi se at de to sprog ligger forholdsvis lige hvad angår optagelsen af ord fra engelsk – men pålidelige tal for de sidste par årtier mangler:

Tabel 1: Engelske låneord gennem tiden				
År	Engelske låneord i tysk		Engelske låneord i dansk	
	Antal	Kilde	Antal	Kilde
1795	12	Kinderling 1795		
1882	140	Dunger 1882		
1902			71	Jespersen 1902
1909	985	Dunger 1909		
1936	1.560	Stiven 1936		
1993	3.500	Carstensen m.fl. 1993-96		
1997			6.180	Sørensen 1997
2011	10.000?	Gottlieb & Farø	10.000?	Gottlieb & Farø

Tabel 1

Men som det fremgår af vores definition, omfatter engelsk påvirkning af andre sprog jo ikke kun ordstoffet, hvor vi nu formentlig har omkring 10.000 anglicismer i såvel dansk som tysk. Påvirkningen omfatter fx også den hjemlige syntaks, altså sætningsopbygningen. Vi vil i vores forskningsprojekt forsøge at inddrage alle former for engelsk påvirkning af dansk og tysk med sigte på at måle hvilken grad af *anglicisering* der er tale om for hvert af sprogene – og for forskellige teksttyper på hvert sprog. Hvor udpræget anglicisering der er tale om i et sprog – eller rettere, i de tekster man undersøger – bestemmes dels af hvilke typer anglicismer man møder, dels af hvor etablerede de er i sproget, og dels af hvor ofte disse forekommer i en given (mængde) tekst. I Gottlieb (2011) sammenlignes graden af anglicisering af de oprindelige danske biograf-undertekster til tre ældre engelsksprogede film med angliceringen af de nutidige dvd-undertekster til de samme film.

Vores undersøgelsesgrundlag

De fleste undersøgelser af anglicismer er præget af et eller flere af følgende fem forhold:

- 1. De er metodisk *ensidige*,
- 2. de bygger alene på *ordbogs*optællinger,
- 3. de inddrager kun *ét* berørt sprog,
- 4. de arbejder snævert med *ord* i traditionel forstand, og
- 5. de opererer med *absolutte* tal.

For tysks vedkommende gælder dette bl.a. Carstensen, Busse & Schmude (1993-96), Spitzmüller (2006) og Onysko (2007). For dansks vedkommende er denne snævre tilgang heldigvis noget sjældnere, idet blandt andre Larsen (1994), Sørensen (1995 og 1997), Gottlieb (2004) og Heidemann Andersen (2004) både diskuterer forekomsthypighed af anglicismer og inddrager andre typer end blot (engelske) låneord.

Vi mener der er gode grunde til at gå videre ad denne 'brede' vej. Hvis man retter blikket mod nabovidenskabene, så er der god inspiration at hente. Fx anvender man i brystkræftscreeningen hele tre forskellige metoder til at fastslå om patienten rent faktisk har kræft eller ej, nemlig (1) manuel palpation (berøring), (2) skanning og (3) mammografi. På samme måde vil en bredspektret tilgang til anglicisering give et mere nøjagtigt billede end en enstrengt metode.

I det følgende vil vi uddybe de enkelte metodiske punkter:

- (1): Vi vil undersøge den engelske indflydelse på de to sprog i et meget bredt perspektiv. Der indgår derfor dels traditionelle metoder som bliver kombineret med hinanden, dels helt nye metoder. Vores undersøgelse vil bygge på mange forskellige typer data, herunder
 - a) sammenlignelige tekster (paralleltekster) fra samme domæne, fx avisledere fra hhv. tyske og danske dagblade,
 - b) ældre såvel som moderne ensprogede ordbøger,
 - c) oversættelser fra engelsk,
 - d) udsagn fra kompetente hhv. tysk- og dansktalende,
 - e) data fra store tekstkorpora – og endelig vil vi se på
 - f) resultaterne fra tidligere tyske og danske undersøgelser.
- (2): Stikprøver eller sågar fuldstændige opgørelser af danske ordbøgers indhold af engelsk sprogmateriale kan give et fingerpeg om hvordan det forholder sig ude i sprogvirkeligheden. Men det er risikabelt at antage at de er identiske med denne virkelighed. Dertil er ordbøger generelt for usikre kilder. Selv anglicismeordbøger er lidet egnede til en umiddelbar sammenligning af forekomsten af engelske lån i andre sprog, da både definitioner og

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk
Biblen bogstaver børn Danmark Dansk Dialekter
engelsk esperanto Formidling fransk identitet
konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk Ord
ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion
romanske sprog russisk Sjøv skriftsprog sprogdød Sproggeografi
sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi
svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale
Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
juli 2018	Ethnologue: Languages of the World
juni 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
maj 2018	LL-Map: Language and Location
april 2018	Minority Rights Group
marts 2018	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2018	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
januar 2015	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
december 2014	
november 2014	
maj 2014	
marts 2014	
februar 2014	
oktober 2013	
august 2013	
marts 2013	
januar 2013	
december 2012	
november 2012	
oktober 2012	
september 2012	
juli 2012	
juni 2012	
maj 2012	
april 2012	
marts 2012	
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	
juni 2011	
maj 2011	
april 2011	
marts 2011	
februar 2011	
januar 2011	
december 2010	
november 2010	
oktober 2010	
september 2010	
juni 2010	
maj 2010	
april 2010	
marts 2010	
februar 2010	

indsamlingsmetoder er ret forskellige fra ordbog til ordbog.

I en tidligere undersøgelse (Gottlieb 2002a) antydes misforholdet mellem ordbøger og virkelighed i dansk, tysk, norsk og svensk ved at sammenligne de respektive ordbøgers opslagsord inden for et tilfældigt valgt (lille) udsnit af alfabetet, som vist i Tabel 2:

Tabel 2: Forskelle mellem anglicismeordbøgerne i fire germanske sprogsamfund

Engelsk udtryk	Dansk anglicisme (Sørensen 1997)	Tysk anglicisme (Carstensen m.fl. 1993-96)	Norsk anglicisme (Graedler & Johansson 1997)	Svensk anglicisme (Seltén 1993)
stunt	stunt (substantiv)	Stunt	stunt	stunt
stunt	stunte (verbum)		stunte	
stuntwoman		Stuntfrau, Stunt-Frau		
stuntman	stuntman	Stuntman,Stunt-man, Stunt-Mann	stuntman, stuntmann	stuntman
----			stuntpoet	
----			stuntreporter	
style		Style (substantiv)	style (se: stail)	
style		stylen (verbum)	style	
styling		Styling	styling	styling
stylish	stylish			
stylist	stylist	Stylist	stylist	stylist
force goal	styrkemål			
(a) tower of strength	(et) styrkens tårn			
buffer state	stødpudestat			
noise	støj			
noise pollution	støjforurening			
(after/when) the dust settles	(da/når) støvet har lagt sig			
the boot is on the other foot/leg	støvlen kommer på den anden fod			
stand for	stå for			
stand one in	stå én i			
sub-culture	subkultur			
subliminal	subliminal			
submersible			submersibel	
submissive	submissiv			
subroutine	subrutine			

I tabellen ser man dels at visse anglicismer 'mangler' i en eller flere af ordbøgerne, skønt man må formode at sprogbrugerne faktisk kender og benytter de pågældende ord eller udtryk. Det gælder fx ordet 'styling' der allerede var udbredt herhjemme før 1997, ligesom dansk umuligt kan være det eneste af de fire sprog der har skabt et oversættelseslån for 'sub-culture'. Omvendt er det tvivlsomt om udtrykket 'styrkens tårn' fortjener optagelse i den danske anglicismeordbog; det var formentlig også før 1997 yderst sjældent, men Sørensen stiller – modsat fx Graedler og Johansson – ingen krav til forekomsthypighed for sine opslagsord.

Selv om beskæftigelse med anglicismer og andre sprogkontaktfænomener i sagens natur involverer mindst to sprog, og dermed er *tværsproglig*, så er en undersøgelse af fx anglicismer i dansk ikke *kontrastiv* i klassisk forstand, nemlig ved at noget *sammenlignes* med noget andet. Men det gør vi netop i vores projekt, da hver af vores delundersøgelser sætter de to sprog ind i samme ramme, nemlig graden af påvirkning fra engelsk i en nærmere bestemt tekstlig sammenhæng. Vores projekt er altså, i modsætning til andre anglicismerelaterede undersøgelser (med undtagelse af Inghult 2002), kontrastiv: Vi fokuserer på de samme ting på samme måde i to samtidige sprog.

Som det fremgik af Tabel 2 (hvor Sørensen bl.a. medtager oversatte fraseverber og idiomer), foregår engelsk påvirkning af andre sprog ikke alene via indlån af ord, men også gennem en lang række andre typer 'lån' og afsmitning. *Lån* er i denne forbindelse en etableret, men misvisende term, for så vidt som låneord jo aldrig afleveres igen. Især påvirkningen af de andre europæiske sprog er i disse år genstand for stor opmærksomhed (se fx Fischer & Pulaczewska (red.) 2008 og Busse 2009). Tabel 3-5 nedenfor giver et indtryk af hvor mange typer engelsk påvirkning vi er vidne til, og for hver type er der givet et dansk (og ofte et tysk) eksempel. Vi har ladet en del kategorier være udfyldte i håbet om at læserne kan hjælpe – i det hele taget er kommentarer til artiklen og projektet meget velkomne. Skemaernes kategorier er ikke 100 % gensidigt eksklusive; der er flere overlapninger. De gør heller ikke krav på at være andet end perspektiver på genstanden; de afspejler ikke et indre system:

Tabel 3. AKTIVE ANGLICISMER (import fra engelsk)			
Kategori	Type	Eksempler (dansk / tysk)	Engelsk forlæg
1) Åbne leksikalske lån	Enkeltord	<i>fuck!</i> / <i>Dad</i>	<i>first mover</i> / <i>dad</i>
	Flerordsenhed	<i>poppe op</i> / <i>Standing Oventions</i>	<i>pop up</i> / <i>standing ovations</i>
	Orddel	<i>-minded</i> / <i>US-</i>	<i>-minded</i> / <i>US-</i>
2) Skjulte	Enkeltord	<i>strejke</i> / <i>feuern</i>	<i>strike</i> / <i>fire</i>

januar 2010

december 2009

november 2009

oktober 2009

september 2009

august 2009

juli 2009

juni 2009

maj 2009

april 2009

marts 2009

leksikalske lån	Flerordsenhed	<i>Stop en halv!</i>	<i>Stop and haul!</i>
3) Oversættelses-lån	Sammensætning	<i>vejsidebombe / Honigmond</i>	<i>roadside bomb / honey moon</i>
	Flerordsenhed	<i>... er historie. / unter die Haut gehen</i>	<i>... is history! / get under one's skin</i>
4) Hybridformer	Mosaik	<i>softkernebrød / Computerkunst</i>	<i>soft ... / computer ...</i>
5) Pseudo-anglicismer	Fossil	<i>butterfly / smoking</i>	<i>butterfly tie</i> (nu bow tie) / <i>smoking jacket</i> (nu tuxedo eller dinner jacket)
	Særbetydning i dansk el. tysk	<i>overhead / Oldtimer</i>	<i>overhead</i> / (engelsk har kun betydningen 'gammel knark')
	Sammenblanding	<i>after-ski</i>	<i>après-ski</i>
	Formændring	<i>fit for fight</i>	<i>fighting fit</i>
6) Udtalelån	Fonem	<i>r</i> [i brand] / <i>w</i> [i Whisky]	engelsk 'r' / engelsk 'w'

Tabel 4. REAKTIVE ANGLICISMER (påvirkning fra engelsk)				
Ændret ...	Type	Eksempler (dansk / tysk)	Standardudtryk	Engelsk forlæg
7) Betydning	Udvidet	<i>omfavne / lernen</i>	<i>gå ind for / erfahren</i>	<i>embrace / learn</i>
	Omvendt	<i>overhøre</i>	(komme til at) høre	<i>overhear</i>
	Indsnævret	<i>skudt og dræbt</i>	skudt	<i>shot and killed</i>
	Dubleret	<i>spotte</i>	finde	<i>spot</i>
8) Form	Stavemåde	<i>litteratur / N8</i>	litteratur / Nacht	<i>literature / sk8</i> (=skate)
	Tegnsætning	Michael's (Køreskole)	Michaels	Michael's
9) Lyd	Udtale	unik [udtalt 'junik']	[unik]	[juni:k]
	Talemelodi	faldende intonation i udråb	svagt stigende intonation	amerikansk tonegang
10) Grammatik	Bøjning (fx gal flertalsform)	autobahns	-er	-s
	Ordform	<i>disrespekt</i>	despekt	<i>disrespect</i>
	Vending	<i>sætte foden ned</i>	slå i bordet	<i>put one's foot down</i>
	Udtryk	<i>Hav en god dag! / Hier sind Sie</i> (hørt i tysk synkronisering)	Farvel, tak. / Bitte sehr.	<i>Have a nice day! / Here you are.</i>
	Ordfølge	<i>Dog, han vil ikke ...</i>	Han vil dog ikke ...	<i>However, he won't ...</i>
	Valens	<i>(Regeringen) leverer ikke.</i>	(...) leverer ikke varen.	(...) <i>doesn't deliver.</i>
	Præpositionsvalg	<i>på tv</i>	i tv	<i>on TV</i>
11) Frekvens	Ekko-ord	<i>kopi</i> [af en bog]	eksemplar	<i>copy</i>
	Ekko-udtryk	<i>Hun gav den til mig.</i>	Jeg har fået den af hende.	<i>She gave this to me.</i>
	Standardkliche (som minder om et hyppigt engelsk ord)	<i>ankomme</i>	komme	<i>arrive</i>
	Eksisterende udtryk brugt i ny situation	<i>Jeg elsker dig!</i> (set i tv-tekster ved afsked)	Hav det rigtig godt!	<i>I love you!</i>

Tabel 5. VEKSLER MELLEM ENGELSK OG DET HJEMLIGE SPROG (KODESKIFT)		
Kategori	Eksempler (hhv. dansk og tysk)	Funktion
12) Vedhæng	<i>, okay?</i>	Påhæftet partikel virker som ytring
13) Sætningsinterne skift	Så go for it, Norge! / Wer wird Germany's next Top-Modell?	Overskrift i dansk modeblad / Overskrift i tysk bilblad
14) Sætningsformede skift	<i>Way to go, girl!</i>	Citatagtig brug
16) Fuldkomne kodeskift		Dansk firmas netsted kun på engelsk
17) Domænetab	<i>Layout Construction: A Case Study in Algorithm Engineering / Product Carbon Footprint. Memorandum</i>	Titel på videnskabelig publikation skrevet af fire danske forskere / Titel på akademisk artikel skrevet af to tyske forskere ved <i>Öko-Institut e.V.</i>

I erkendelse af at det interessante er *graden* af påvirkning over hele det sproglige spektrum og ikke bare antallet af enkelte ord eller andre træk der optages, opererer vi med et pointsystem for hver enkelt anglicisme. Den pointsum en given anglicisme vil få (i enten dansk eller tysk) fremkommer ved at gange talværdien af de tre delpoint, der gives for:

- a) *Den absolutte forekomsthypighed*, som den direkte kan måles i fx danske tekstkorpora som KorpusDK

eller databaser som Infomedia. Denne *frekvens* måles i ppm (parts per million), således at en anglicisme der forekommer 1000 gange i et korpus på 100 millioner løbende ord, opnår en værdi på 10 ppm.

b) *Den relative forekomsthypighed*, som angiver hvilken sproglig 'markedsandel' den givne anglicisme har opnået i det modtagende sprog. Denne hyppighed måles i procent (altså hundrededele) af de gange hvor et (nær)synonym, altså et tilsvarende udtryk, ville kunne bruges i stedet for anglicismen. Hvis fx en gløse som *brainy* benyttes i 5 procent af de situationer hvor man taler om hvor klog/kvik/begavet/intelligent nogen er, vil det give et delpoint på 5 % – mens de andre synonymer til sammen opnår 95 %. Inspireret af bl.a. Jarvad (2007) er udviklingen i de sproglige markedsandele for en række engelsk-inspirerede vendinger – af typen *når det kommer til* (+ 'udenrigspolitik' el.l.) – undersøgt i Gottlieb 2009 og 2012.

c) *Graden af tilpasning* til det hjemlige sprogsystem, hvor de mest 'modstandsdygtige' anglicismer får de højeste pointtal. Her giver vi nemlig værdien 10 til en anglicisme der – som fx *team* – har bevaret både sin engelske betydning og sin engelske stavemåde, og som bruges med tilnærmet engelsk udtale og ikke bøjes efter hhv. dansk eller tysk mønster. Laveste opnåelige pointværdi, fastsat til 1, gives til 'usynlige' og 'uhørlige' anglicismer der, som fx *kiks* (fra engelsk *cakes*), har fået ændret betydning og tilpasset stavning og bøjningsmønster – herunder de skjulte leksikalske lån vi fandt i Tabel 3.

En anglicisme som viser sig at have en absolut hyppighed på 10 ppm, en relativ hyppighed på 5 % og en tilpasningsmodstand på 4, vil således opnå et samlet pointtal på 200.

Fordelen ved denne undersøgelsesmetode er blandt andet at den muliggør et resultat som ikke på forhånd kan forudses af dem der udfører undersøgelserne. Vi har ganske vist en hypotese (videnskabelig antagelse) om udfaldet, men den er baseret på ret usikre indikationer, så konklusionen er principielt åben. Vi har ikke noget vi skal *bevise*, men derimod noget vi vil *undersøge*.

Differenceliste

Mens forrige afsnit handlede om grundlaget for pointgivningen i den korpusbaserede del af vores undersøgelse, vil vi her komme ind på det vi kalder *differencelisten*. Det er simpelthen en sammenlignende liste over anglicismer i dansk og tysk baseret på egne fund. Vi bringer her et udvalg fra den tyske del af listen, som muligvis bliver længere end sit danske modstykke. Det ser nemlig ud til at tysk har optaget flere direkte lån fra engelsk end det er tilfældet for dansk:

Airline, Airport, Allround, Background, Backhand, biken, Boatpeople, Boyfriend, Cake, Caravan, CD-Player, Clown, Comic, Couch, clever, Countdown, Counter, Drum, Drummer, Gully, Handy, happy, Hang-over, happyenden, Hearing, jetten, kicken, Kicker, Kid, killen, Killer, (kosmetisk) liften, Lifting, Meeting, Message, Midlifecrisis, Newsletter, Oldie, Oldtimer, People (kendte), Puzzle, die Queen, recyceln, Recyclingpapier, Rowdy, Rowdytum, rowdyhaft, Safe, Safer Sex, Snackbar, Song, Soundkarte, Standing Ovation, Story, Synthetics, Talk, talken, Talker, Ticket, toaste, Toy (sexlegetøj), UN (FN), UNO, US-, User, Videogame, Videorekorder (videobåndoptager).

Her kommer nogle eksempler på hvordan disse tyske anglicismer bruges:

Cake: Mark hat von seinem schwulen Freund einen 28 cm langen Geburtstagscake erhalten (20 Minuten, 11.10.04: 5)
Counter: Da verteilen freundliche Damen die Prospekte sogar eigenhändig vor dem Counter (www.countertalk.de)
Song: Aber MARINA verliert *den Song* dabei nicht aus den Augen, und so entsteht ein wundervolles Kaleidoskop an unterschiedlichsten, aber durchweg packenden Songs (www.Marinaandthediamonds.de)

Sådan en foreløbig liste er jo udmærket at have adgang til, og den antyder da også et forspring til tysk hvad angår anglicismetyper. Det vil i givet fald udløse (del)point til vores nabosprog, men selv hvis der skulle være flere forskellige anglicismer i tysk end i dansk, vil de to andre delundersøgelser kunne ændre dette billede. Dette kunne let ske hvis fx dansk har flere anglicismer på sin top-1000 liste over forekomsthypighed, og hvis danske anglicismer gennemsnitligt er bedre end tyske til at udkonurrere hjemlige ord og udtryk, herunder (i Danmark) mange ældre germanismer; jf. tallene for konkurrenterne 'forbillede' (efter tysk *Vorbild*) og opkomlingen 'rollemodel' (efter engelsk *role model*) i Tabel 6:

Tabel 6: En *rollemodel* for succes i moderne dansk

Kilder	forbillede		rollemodel	
Arkiv for Dansk Litteratur (klassikere før 1940)	242	100.0%	0	0.0%
Korpus 90 (tekster 1983-1992)	477	99.4%	3	0.6%
Infomedia 1995 (nyhedsmedier 1995)	1356	94.7%	76	5.3%
Korpus 2000 (tekster 1998-2002)	533	88.8%	67	11.2%
Infomedia 2005 (nyhedsmedier 2005)	6511	73.6%	2341	26.4%
Infomedia 2010 (nyhedsmedier 1. halvår 2010)	11604	62.9%	6843	37.1%

For begge synonymers vedkommende er alle bøjningsformer talt med, og resultatet er enhver erhvervsmands drøm: En fordoblet markedsandel flere femår i træk, og en fremgang fra under 1 til hele 37 procent af markedet på tyve år. Denne situation er ikke ualmindelig i dansk (jf. Gottlieb 2012), for engelsk-inspirerede ord og vendinger vinder typisk frem, selv om visse af dem – som fx i *det lange løb* – dog har mistet terræn gennem de seneste to årtier.

Leksikografi

Domæner

En anden kontrastiv tilgang til anglicismer går ud på at se på forskellige sagsområder, såkaldte ‘domæner’. Vi har planer om at undersøge fem forskellige domæner, nemlig sport, mode, it, spædbørn og biler. Her skal vi udelukkende se på sport.

Inden for domænet *fodbold* er der allerede – i anledning af VM 2008 (Farø, Kristensen & Kürschner 2007) – blevet foretaget en sammenlignende undersøgelse af påvirkningen fra engelsk på 10 forskellige sprogs fodboldudtryk. Det viste sig at tysk lå som nummer 5 på listen – foran dansk, som var nummer 8. Dansk er altså fodboldterminologisk mindre påvirket af engelsk end tysk er. Det er anglicismer som *Foul*, *Kicker* og *kicken* der trækker tysk i retning af engelsk. Altså 1:0 til Tyskland i fodbold!

Parallelttekstsammenligning

En lignende, men alligevel lidt anderledes, tilgang til kontrastive anglicismeundersøgelser består i at kigge på såkaldte parallelttekster, dvs. tekster der er sammenlignelige i forhold til mindst et aspekt. Mulighederne er mange, men vi har aktuelt valgt at se på to typer der er defineret ud fra ret forskellige træk, nemlig indhold og genre. Det drejer sig om hhv. avisartikler der beskæftiger sig med *det amerikanske præsidentvalg*, og genren *kontaktannoncer*.

Avisartikler om det seneste amerikanske præsidentvalg opviser en række tyske særanglicismer, herunder præfikset *US-* (særlig produktivt), *First-Lady*, *Wahlparty(s)*, *Bars*, *Nachtclubs*, *Crash* (om økonomi), *Button*, *Studio* og *Limit*. Et gennemsyn af genren kontaktannoncer viser ligeledes en overvægt af anglicismer i det tyske tekstvalg. I det danske er den relative forekomsthyppighed af anglicismer ca. 1 % (fx *single*, *one night stand*, *baby*, *handicap*, *hobby*, *soul mate*, *Cyberangel*, *jobaktiv*, *camping*, *date*, *flirt*, *fitness*, *smånørdet*), mens hyppigheden i de tyske annoncer er helt oppe på 5 % (fx *strebt* (!), *Spanking*, *Toffeeeis*, *Singledasein*, *Shoppen*, *Gentelman* (!), *Rolliboy*, *Horror*, *Sci-Fi*).

Fiktionymi

Et andet snit vi har valgt at lægge, er at se på hvordan amerikanske tegneseriefigurer indgår i tysk og dansk kultur, herunder altså hvilken strategi oversætteren har valgt mht. tilpasning osv. Vi har her udelukkende medtaget de eksempler hvor der er en åbenlys forskel mellem de to sprog – og kun et udsnit:

Tabel 7: Udvalgte amerikanske tegneseriefigurers navne

Tysk	Dansk	Engelsk	Anglicisme-point
<i>Donald Duck</i>	<i>Anders And</i>	<i>Donald Duck</i>	2:0
<i>Micky Maus</i>	<i>Mickey Mouse</i>	<i>Mickey Mouse</i>	1:2
<i>Goofy</i>	<i>Fedtmule</i>	<i>Goofy</i>	1:0
<i>Daisy Duck</i>	<i>Andersine</i>	<i>Daisy Duck</i>	2:0
<i>Kommissar Hunter</i>	<i>Politimester Striks</i>	<i>Chief O'Hara</i>	1:0
<i>Puh der Bär</i>	<i>Peter Plys</i>	<i>Winnie-the-Pooh</i>	1:0

Ved de flerleddede navne er der mulighed for kombinationer af hjemligt og engelsk materiale; derfor har vi valgt at synliggøre dette ved at pointgive både delvis og fuld anglicisering. Således får det tyske *Micky Maus* 1 point for fornavnet, mens det danske *Mickey Mouse* scorer de fulde 2 point. Resultatet er, at tysk står tilbage som den klare indehaver af førertrøjen med hensyn til engelsk påvirkning af dette navnestof.

I Tabel 3 så vi at anglicismer ikke altid stammer fra engelsk sprogbrug. Man taler her om pseudo-anglicismer, og fænomenet kender man fra både dansk – *stationcar* og *cottoncoat* er således begge ‘opfundet’ i Danmark – og tysk, hvor en veteranbil er en *Oldtimer*, og en mobil(telefon) en *Handy*. Blandt fiktionymene i Tabel 7 er der også sådan et eksempel, nemlig det tyske *Kommissar Hunt*. Man kunne nemt forledes til at tro at der er tale om en tilnærmelse til den engelske original. Men som det fremgår, er det ikke tilfældet; den godmodige politimester hedder i de amerikanske Disney-tegneserier nemlig *Chief O'Hara*.

Ordforrådsdybde

En sidste væsentlig parameter er graden af angliceringen af det centrale eller endog det basale ordforråd. Vores udgangspunkt er, at jo mere af det basale eller centrale ordforråd der er påvirket af engelsk, desto højere scorer det pågældende sprog på ‘anglicerings-skalaen’. En afgørende faktor i denne anglicering er oversættelser (Gottlieb 2005), ikke blot i de trykte medier, men også i høj grad i film og tv, ikke mindst via eftersynkronisering (også kaldet dubbing), hvor oversættelsen jo i vid udstrækning skal følge de engelske mundbevægelser (Gottlieb 2002b; Herbst 1994). Denne indfaldsvej for engelsk er således oplagt når man ser hvordan tysk scorer højt for at have anglicismer inde i familien; i tysk synkronisering af amerikanske film hører man således tit ordet ‘Dad’ i stedet for ‘Vati’ eller ‘Vater’, og begrebet ‘Kids’ – i betydningen (friske) ‘børn og unge’ – er også udbredt (Busse 2008), i modsætning til dansk.

Foreløbige konklusioner

Vi kan som sagt endnu ikke drage nogen endelige konklusioner. Men flere af delundersøgelserne peger i samme retning, nemlig at tysk påvirkes mere af engelsk end dansk gør. Det gælder både på ordforrådsniveau og i

oversættelser. Vi har dog endnu ikke foretaget systematiske sammenligninger af hverken den absolutte eller den relative hyppighed af de forskellige typer anglicismer i de to sprog, og den typiske grad af tilpasning skal også undersøges nærmere for hvert af vores to sprogsamfund. Det kan derfor udmærket ende med at dansk alligevel viser sig at være mere angliciseret end tysk – bare på andre områder. For at bruge en ren anglicisme: *The jury is still out*.

Afslutningsvis vil vi atter understrege, at alt hvad vi her har fremlagt er udtryk for en igangværende undersøgelse – eller *work in progress*, som det hedder på angliciseret dansk. Vi vil derfor gerne invitere læserne til at sende kommentarer til os ([Henrik Gottlieb](#), [Ken Farø](#)), også hvis nogen har forslag til udfyldning af de steder i skemaerne, som p.t. opviser huller med hensyn til tyske eksempler. *Go for it!*

Forslag til videre læsning

Farø, Ken; Kjeld Kristensen & Sebastian Kürschner (2007): Gol – Tor – Mål! Om fodboldsprog. [Mål og mæle](#).

Gottlieb, Henrik (2004). "[Danish Echoes of English](#)". Bragt i: Karin Aijmer & Gunnel Melchers (red.): *Nordic Journal of English Studies*, Special Issue, 3 (2), s. 39-65.

Gottlieb, Henrik (2009). "[Parallelism or Convergence? The English Influence on Danish](#)". Bragt i: Peter Harder (red.) *English in Denmark: Language Policy, Internationalization and University Teaching*. Special issue of *Angles on the English-Speaking World*. University of Copenhagen: Museum Tusculanum, s. 68-94.

Heidemann Andersen, Margrethe (2004). [Engelsk i dansk: Sprogholdninger i Danmark](#). (Ph.d.-afhandling fra 2002.) København: Dansk Sprognævn.

Onysko, Alexander (2007). [Anglicisms in German. Borrowing, Lexical Productivity, and Written Codeswitching](#). Berlin & New York: Walter de Gruyter.

Sørensen, Knud (1995). *Engelsk i dansk – er det et must?* København: Munksgaard.

Thøgersen, Jacob (2007). *Hør dog hvad de siger. At undersøge danskernes holdninger til engelsk*. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet: Nordisk Forskningsinstitut.

Øvrige referencer

Busse, Ulrich (2008): „Some comments on the *Dictionary of European Anglicisms* and some suggestions for its second edition exemplified by the entry *Kids*“. Bragt i: Fischer & Pulaczewska (red.): s. 274-298.

Busse, Ulrich (2009): „Welche Rolle spielen Anglizismen in europäischen Sprachen?“ *Muttersprache* 119:2, s. 137ff.

Carstensen, Broder; Ulrich Busse & Regina Schmude (1993-96): *Anglizismen-Wörterbuch. Der Einfluß des Englischen auf den deutschen Wortschatz nach 1945*. Band 1 1993 (A-E), Band 2 1994 (F-O), Band 3 1996 (P-Z). Berlin / New York: Walter de Gruyter.

Dunger, Hermann (1882): [Wörterbuch von Verdeutschungen entbehrender Fremdwörter](#). Leipzig: Teubner. (Genoptrykt 1989 af Georg Olms Verlag, Hildesheim.)

Dunger, Hermann (1909): *Engländerei in der deutschen Sprache* (2. udgave). Berlin: Verlag des Allgemeinen Deutschen Sprachvereins. (Genoptrykt 1989 af Georg Olms Verlag, Hildesheim.)

Farø, Ken (2006): *Fiktionymi i bilingval leksikografi*. Oslo: NFL.

Fischer, Roswitha & Hanna Pulaczewska (red.) (2008). *Anglicisms in Europe*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

Gottlieb, Henrik (2001): "Misse". Bragt i: Henrik Galberg Jacobsen & Jørgen Schack (red.) *Ord til Arne Hamburger på ottiårsdagen 11. juli 2001*: s. 94-97. København: Dansk Sprognævn's skrifter 31

Gottlieb, Henrik (2002a): "Four Germanic dictionaries of Anglicisms: When definitions speak louder than words". Bragt i: A. Zettersten, H. Gottlieb & J.E. Mogensen (red.) *Symposium on Lexicography X*.

Lexicographica. Series Maior. Tübingen: Niemeyer

Gottlieb, Henrik (2002b): "Hey, jeg har et navn, okay?" Dansk dubbing: fra asken i ilden". *Studier i Nordisk* 2000-2001: 191-209. København: Selskab for Nordisk Filologi.

Gottlieb, Henrik (2005). "Anglicisms and Translation". Bragt i: Gunilla Anderman & Margaret Rogers (red.): *In and Out of English: For Better, For Worse?* Clevedon: Multilingual Matters, s. 161-184.

Gottlieb, Henrik (2011). "Old Films, New Subtitles, More Anglicisms?" Bragt i: Aline Remael (red.): *Media for All 3*. Amsterdam: Rodopi.

Gottlieb, Henrik (2012). "Phraseology in Flux. Anglicisms Beneath the Surface". Bragt i: Virginia Pulcini & Cristiano Furiassi (red.). *The Anglicization of European Lexis*. Bern: Peter Lang Verlag.

Graedler, Anne-Line & Stig Johansson (1997): *Anglismeordboka. Engelske lånord i norsk*. Oslo: Universitetsforlaget.

Herbst, Thomas. 1994. *Linguistische Aspekte der Synchronisation von Fernsehserien*. Tübingen: Niemeyer.

Inghult, Göran (2002). [Neue Anglizismen im Deutschen und Schwedischen 1945-1989. Transferenz und Integration aus kontrastiver Sicht](#). Stockholm: Almqvist & Wiksell International. < >

Jarvad, Pia (2007). "Afløsningsord i dansk". Bragt i: Guðrún Kvaran (red.) *Udenlandske eller hjemlige ord? En undersøgelse af sprogene i Norden*. Oslo: Novus, s. 77-104.

Jespersen, Otto (1902). "Engelsk og nordisk. En afhandling om låneord". *Nordisk Tidsskrift*, s. 500-514.

Jespersen, Otto (1915). "[Anglicisme](#)". *Salmonsens Konversationsleksikon*, 2. udgave. København: J. H. Schultz Forlagsboghandel. Bind 1, s. 755. Findes også på nettet:

Kinderling, Johann Friedrich August (1795). [Über die Reinigkeit der deutschen Sprache](#). Preisschrift. Berlin.

Larsen, Fritz (1994): "More than loan-words. English influence on Danish". *RASK. Internationalt Tidsskrift for Sprog og Kommunikation* 1, s. 21-46. Odense University: Institute for Languages and Communication

Seltén, Bo (1993): *Ny svensk ordbok*. Lund: Studentlitteratur.

Spitzmüller, Jürgen (2006). *Metasprachdiskurse. Einstellungen zu Anglizismen und ihre wissenschaftliche rezeption*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. <>

Stiven, Agnes Bain. (1936). *Englands Einfluß auf den deutschen Wortschatz*. Inaugural-Dissertation. Zeulenroda: Bernhard Sporn Verlag.

Sørensen, Knud (1997): *A Dictionary of Anglicisms in Danish*. Copenhagen: The Royal Danish Academy of Sciences and Letters.

Ken Farø og Henrik Gottlieb

Institut for Engelsk, Germansk og Romansk, Københavns Universitet

Læs også:

1. [Er engelsk som concernsprog skyld i økonomisk nedtur for DaimlerChrysler?](#) I 1999 blev der smedet en global alliance af bilproducenterne Chrysler og Daimler-Benz. DaimlerChrysler er i mellemtiden faldet fra hinanden, men mellem 1999 og 2003 mistede koncernen 30 milliarder €...
2. [Naziparoler er kun strafbare på tysk](#) Den tyske forbundsdomstol i Karlsruhe har afgjort at nazislogans – som plejer at være forbudt i Tyskland – alligevel ikke er det hvis de er på et andet sprog. i...
3. [Engelsk på alle universiteter?](#) I forbindelse med valgkampen til folketinget i efteråret 2011 gjorde den radikale folketingskandidat, nu folketingsmedlem, Sofie Carsten Nielsen, sig til talskvinde for engelsk på alle universiteter. Hun bekymrede sig om...
4. [I dag når engelsk op på en million ord – vistnok](#) Nedtælling på Global Language Monitors hjemmeside Her ved middagstid klokken 12.22 dansk tid næde engelsks ordforråd op på en million. Det kan endda fastslås hvilket ord der er det millonte:...

Tagget med: [anglicisme](#), [anglicisering](#), [Dansk](#), [engelsk](#), [importord](#), [låneord](#), [leksikografi](#), [Medier](#), [Ord](#), [ordforråd](#), [tegneserier](#), [tv](#), [tysk](#)

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.